

ARMENPENNING ROERMOND IS BAKENLOOD VAN WILLEMSTAD

Voor een verzamelaar van bakenloodjes en armenpenningen blijven er altijd van die puzzelstukjes over welke niet met zekerheid te determineren zijn. Ik denk echter toch weer een bakenloodje aan zijn oorspronkelijke 'thuishaven' toe te kunnen wijzen.

In zijn boek 'Noord-Nederlandsche Gildepenningen Presentie- Kerk- & Armlloodjes van de XVe tot de XVIIIe eeuw' uit 1878 beschrijft L. Minard-Van Hoorebeke onder nummer 485 een armenpenning van 'Rurmonde',

(Roermond). De beschrijving hiervan is als volgt:

De voorzijde voert het gekroonde stadswapenschild / omsloten met eenen parelband.

De achterzijde bevat bovenaan de twee eerste letters eener vermaning : WW (wees werkzaam) / daaronder het bedrag der bedeeling ST 12. Onderaan het jaartal 1766. Omrand met een effen bandje.'

Het is voor mij altijd al twijfelachtig geweest of deze loodjes wel iets met Roermond te maken hebben gehad. Rondvraag bij diverse instanties of zij het afgebeelde wapen kenden, hadden helaas geen resultaat.

Het is opvallend dat veel van dit type loodjes in Waspik en omgeving gevonden zijn.

Hierdoor had ik in eerste instantie het idee dat ze misschien 'ergens' in Zeeland in gebruik waren geweest.

Van de loodjes met de letters WW (www.loodjes.nl/CZS.html) ken ik ondertussen meer dan 40 exemplaren, lopend van 1717 tot en met 1803. Veel van deze loodjes zijn gevonden rond Waspik, maar ze komen ook voor uit Meppel, Utrecht en Bergum.

Na ongeveer 1810 werden de letters WW vervangen door WS (www.loodjes.nl/CZT.html).

Hiervan ken ik 14 exemplaren, van 1816 tot en met 1832 o.a. gevonden in Waspik, Joure en op Tholen.

Bij mijn speurtocht naar de oorsprong van de loodjes met de tekst SAS (zijn deze echt van Sas van Gent of zijn ze misschien van Strijen-Sas?) stuitte ik op een artikel van Leon Krijnen, 'De enige Vuurtoren' dat mij weer verder bracht met mijn speurtocht.

Dankzij Hugo Snel kreeg ik een stuk onder ogen waarin stond dat op '2 Mey 1716' op het stadhuis van Willem Stad een 'Instructie en Ordonnantie' getekend is over het verpachten van de vuurbaak staande buiten de Waterpoort!

naar regents den selven Bakem-Meester *1675* van de douze batterde Schepen in p...
 trecken / *1675*
 Tewel van yder Raey-Zeyl Schip, ½ Jaars *1 guld. 4 stuiv.*
 Item van yder Pleyt, Drimmelaar, Bylander, Aarsvelder, Smalschip of andere,
 twintig of meer Hollantse Lasten konnende voeren *12 stuiv.*
 Item van alle Turf-Schepen 500 Tonnen of meer konnende voeren, gelijke *12 stuiv.*
 En laatstelijk van alle mindere 't zy Turf of andere Schepen en Schuyten halfgelt
 en subx var yder maar *6 stuiv.*
 Dog sullen alle Schuyten geen twee Lasten konnende voeren, van 't voorsz Bakengelt vrij en
 Exempt zijn.

In dit stuk staan zeer bruikbare details zoals:

<i>Teweten van yder Raey-Zeyl Schip 's Jaars</i>	<i>1 guld. 4 stuiv.</i>
<i>Item van yder Pleyt, Drimmelaar, Bylander, Aarsvelder, Smalschip of andere, twintig of meer Hollantse Lasten konnende voeren</i>	<i>12 stuiv.</i>
<i>Item van alle Turf-Schepen 500 Tonnen of meer konnende voeren, gelijke</i>	<i>12 stuiv.</i>
<i>En laatstelijk van alle mindere 't zy Turf of andere Schepen en Schuyten halfgelt en subx var yder maar</i>	<i>6 stuiv.</i>
<i>Dog sullen alle Schuyten geen twee Lasten konnende voeren, van 't voorsz Bakengelt vrij en Exempt zijn.</i>	

De hierboven genoemde bedragen stemmen precies overeen met de waardes welke op de loodjes staan, namelijk 24, 12 en 6 stuivers. Na 1800 komen er ook nog waardes voor van 18 Stuivers. Opvallend is dat de vier loodjes met de waarde van 24 stuivers gevonden zijn in het buitenland, namelijk in een Nederlands scheepswrak (W27) welke voor de kust van Gdansk is vergaan (hierover binnenkort een artikel in De Detector Amateur van mijn hand) en in Canterbury, Engeland.

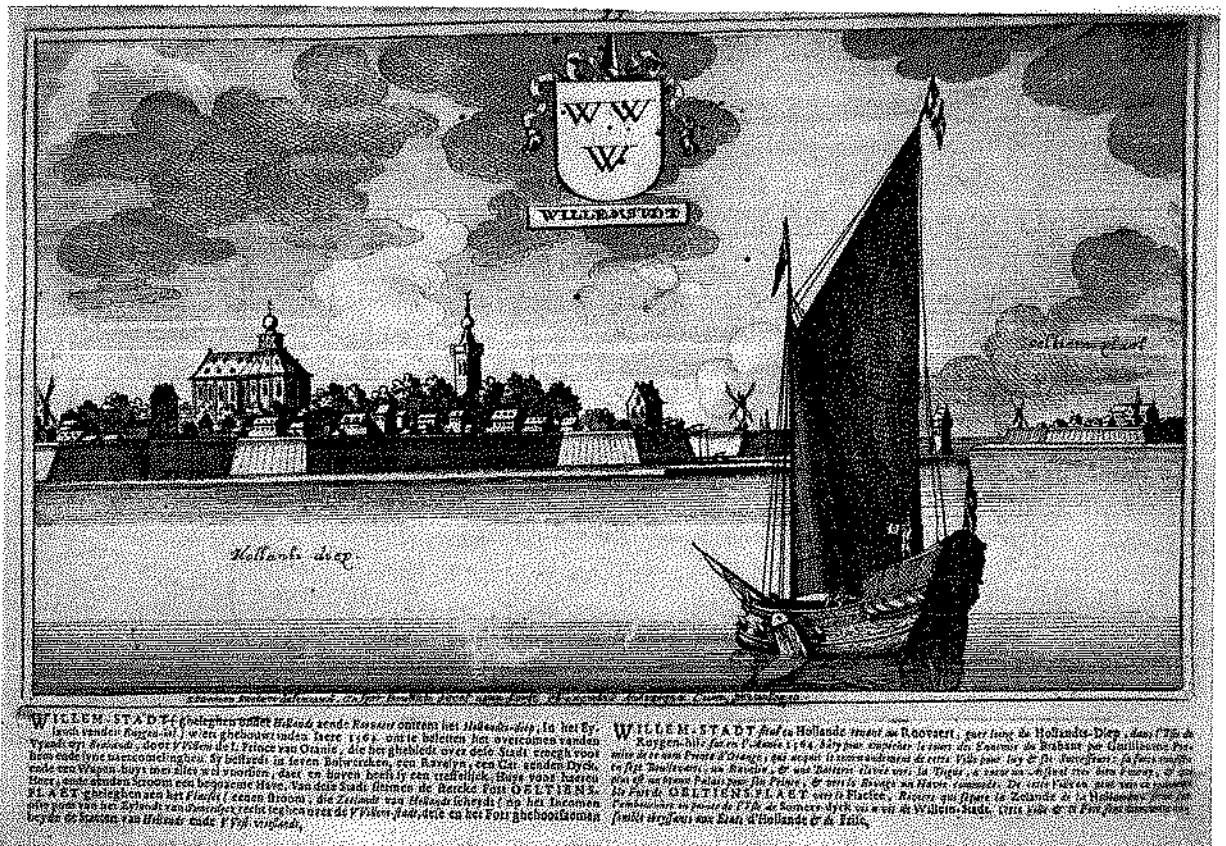

Aan de andere kant is het ook weer niet zo vreemd dat de betere schepen gebruikt werden voor het vervoer naar en van het buitenland.

Nu nog de letters WW zien te verklaren.

Op een gravure van Gaspar Bouttats uit 1675 'Gezicht op Willemstadt' is een stadswapen

afgebeeld met zelfs drie W's. Deze drie W's komen ook voor op stadsplattegronden van Boxhorn en Blauc.

Er is nog een andere aanwijzing.

Eerst hing de vlag van de Markies van Bergen op Zoom, Jan IV van Glymes nog in top op de schepen, maar de Willemstadse beurtschippers hadden van prins Maurits het recht gekregen een blauw-wit-blaue vaan te voeren met daarin de letters WW.

Op een gravure van B. Peeters (1614-1652) is in de verte een zeilship te zien aan het havenhoofd met in de top een vlag met drie W's.

Het wapen van Willemstad uit die tijd bestaat uit een klimmende leeuw die het wapen van Van Glymes (de vroegere markies van Bergen op Zoom) ophoudt met daaronder drie schuinkruisjes. Een nogal ingewikkeld wapen dat onmogelijk gebruikt kon worden op een klein loodje. Op een kleine bodebus (waardeteken voor stadsbode) uit 1587 staat het vereenvoudigde wapen, een naar links kijkende horizontale leeuw, zoals op de bakenloodjes maar wel met drie schuinkruisjes.

Op het bakenloodje kon onmogelijk het gehele wapen van Willemstad worden afgebeeld. Het is vereenvoudigd met naast de leeuw binnen het kader nog aan weerszijden drie tekens, moeilijk te onderscheiden, maar mogelijk aan de ene kant drie schuinkruisjes en aan de andere kant drie malieën (ruitjes) uit het Van Glymeswapen.

De 'Heemkundekring De Willemstad' bezit nog een oud linnen zakje met een aantal loodjes uit 1832 afkomstig van de voormalige gemeente Willemstad. Willemstad lag tot 1795 in Staats-Brabant, daarna in Bataafs-Brabant en nu in Noord-Brabant.

Het Hollandsch Diep was vooral van belang voor de binnenvaart tussen Holland en Zeeland. Een goede markering van het punt waar Haringvliet, Volkerak en Hollandsch Diep samenkwamen was belangrijk.

Bij Willemstad is in 1696 een eerste vuurbaken opgericht, op last van prins Willem III. Deze werd gebouwd door Theunis Pieterse Maas.

In eerste instantie exploiteerde het stadsbestuur het baken, maar omdat de inkomsten laag waren werd het na drie jaar publiekelijk verpacht.

Als het vuurbaken werd verpacht aan een bakenmeester, diende deze het te onderhouden en twee maal per week schoon te maken, zodat het licht van verre te zien zou zijn.

In ruil voor zijn diensten mocht hij van de passerend schippers bakengeld innen. Omdat het Hollands Diep ter hoogte van Willemstad zo'n drie kilometer breed is, gebeurde dat meestal in de buurt van Strijen-Sas aan het begin van de Dordtse Kil.

In de hierboven al genoemde 'Instructie en Ordonnantie' uit 1716 staat het als volgt omschreven:

'Den Baken-Meester sal het voorsz gelt ter bequamer plaatse, daar 't hem dienstig soude mogen zijn, 't zy tot Willem-Strad, Stryense-Zas, of in de Kil, mogen Ontfangen en Invorderen.'

In 1722 werd een nieuw vuurbaken gebouwd. Het had een lantaarn, voorzien van glazen, met een met lood beklede kap. De gemeente exploiteerde dit baken weer zelf.

De scheepvaart was ondertussen behoorlijk in omvang toegenomen. Door de verzanding van de Brielse Maas moesten tussen 1740 en 1830 zelfs alle schepen van of naar Rotterdam of Dordrecht via het Hollandsch Diep varen. Het baken was zodoende een 'goudmijntje' voor de gemeente Willemstad.

Mochten er nog op- of aanmetkingen zijn, of misschien aanvullingen naar aanleiding van dit artikel, dan houd ik mij van harte aanbevolen.

Alex Kussendrager,
info@loodjes.nl - www.loodjes.nl

Geraadpleegde literatuur:

L. Minard-Van Hoorebeke, 'Noord-Nederlandsche Gildepenningen Presentie- Kerk- & Armloodjes van de XVe tot de XVIIIe eeuw', 1878.

Graag wil ik Kees van Maastricht, Hugo Snel en Leon Krijnen bedanken voor de bijdragen aan dit artikel.